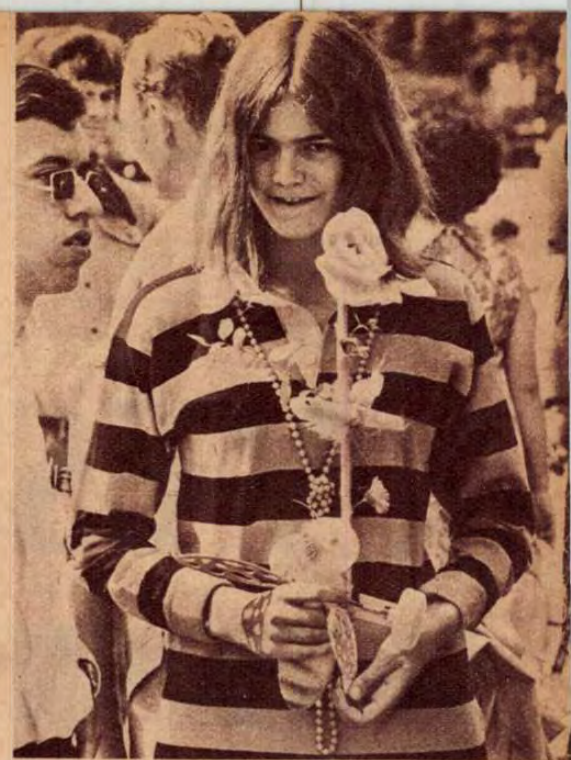
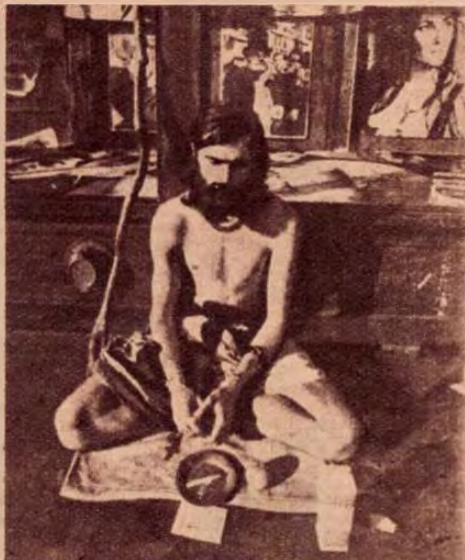

A ZEN BUDDHIZMUS

másodvirágzása

Modern Zen jelkép — a virág

Az új „Megvilágosodás” felé a technika korában

A magyar újságok is beszámoltak a párizsi diáktüntetések egyik szokatlan mozzanatáról. Egyes diákok virágot osztogattak az ellenük vonuló rendőrök között. Ezután a híres párizsi „flic”-ek felvirágozva hajigálták a tüntetőkre a könnygáz-gránátokat, s verték véresre jónéhányukat gumibotjaikkal.

„Virágok fiat” — így becézik magukat az amerikai hippik, s hosszú hajzattal, bozontos szakállal, kezükben s ajkuk közt virággal ostromolják az amerikai konvenciók erődítményeit. „A szeretet erő, amely megállítja a háborút!” — hirdetik, mint valamikor az őskeresztények. Jelszavuk: „Szeretet, kultúra, művészet, szépség!” Akcióikat a diákcsoportok elmélyült komolyságával vezetik; az idejének elnökválasztásra már saját jelöltet is állítottak. A jelölt 1965-ben már szerepelt New York kormányzóválasztásának hippik jelöltjeként, és — 2500 szavazattal dicsekedhetett. Ezúttal a fenti „Szeretet” jelszavak lobogója alatt indul, s ez nem is hangzik rosszul a vietnami háború héja vijjogásai között.

De az amerikai fiatalok hippik csoportja nem csupán a háború, a konvenciók ellen tiltakozik. Szónokaik totális lázadásra buzdítják híveiket. Ezek a fiatalok elfordulnak attól a társadalmi rendszertől, amely egyetlen életcélnak a javak birtoklását minősíti. A francia fiatalok tömör formulája szerint megelégedtek a „crémière” — a sajtkereskedő — szellemet, s megvetéssel szemlélik az „apák társadalmát”.

Az amerikai hippik különös életet élnek. Saját irodalmuk virágzik; neves képviselői Salinger, Kerouac, Ginsberg,

akik kiváló tehetséggel népszerűsítik a hippik életformát és hitvallást. Saját lapjaik jelennek meg, rádióállomásuk reggeltől reggelig sugározza a hippik muzsikát, s az utóbbi években külön hippik boltokat nyitottak, amelyekben minden — ingyenes!

Robert Kennedy így fogalmazta meg az amerikai ifjúság problémáját:

„Az amerikai ifjúságnak az a tragédiája, hogy mindene van, egyetlen apróság kivételével. Am ez az apróság a leglényegesebb.” 1967. január 13-án San Franciscóban a sajtó és a rádió a következő felhívást közölte:

„A törzsek holnap reggel találkoznak a Golden Gate parkban. Hozzatok magatokkal tollakat, csengettyűket, virágokat, dobokat, gyöngyöröket, furulyákat, és bármit: gyermekeket, harangokat, és jöjjetek el ti is, mindannyian!”

Másnap reggel a Golden Gate parkban 40 000 fiatal gyűlt össze. Tarkára festett arccal, karokkal, lábbal, hippik öltözékben virágokat osztogattak, tömjént égettek, és szájról szájról adták a jelszót:

„Aki nem mosolyog, az hekus!”

Az emelvényen a fiatalok bálványá, Ginsberg beszélt. Az avatatlan nézőnek úgy tűnhetett, mintha egy amerikai stílusú vallásos gyülekezet és egy majális keverékén venne részt. És ez a benyomás nem is állt távol a valóságtól.

A nyugati ifjúság körében, de mindegyik Amerikában igen divatosá vált a keleti vallások modernizált formáinak gyakorlása. A divat élén a Zen buddhizmus áll. A már idézett három amerikai író is a Zent vallja, az Egyesült Államokban már néhány Zen kolostort is alapítottak, ahol a fiatalokat beavatják a különös filozófia elemeibe.

A Zen alapítója állítólag a VII. században élt legendától övezett hindu próféta, Boddhidharma. Boddhidharma buddhista szerzetes volt, s egy kínai útja alkalmával megismerkedett Lao-cse tanítványaival, a taoizmussal. A buddhizmus, az ó-ind vallások, a brahmanizmus és a toizmus keveredésének az eredménye a Zen. Kezdetben Boddhidharma 5 tanítványa, az ún. 5 nagy Pátriárka terjesztette, de századokon keresztül csak kevés hívet szerzett magának. Igazi virágzása akkor kezdődött, amikor két szerzetes, Eisai és Dogan — kínai útjukról visszatérve — Japánban elterjesztette.

A Zen név a kínai chan félreértett japán kiejtés szerint átvett elnevezése — voltaképpen elmékedést jelent. Mert e vallás lényege az elmékedés. Alig akad még egy hit a Földön, amelyet olyan nehéz lenne meghatározni, mint a Zen buddhizmust. A Zen hirdetői ugyanis idegenkednek a könyvektől, nem bíznak a betűkben, és vallásfilozófiai rendszerük egyik alapja — a filozófiai rendszerek tagadása. Doktrinája szerint az igazságot nem az írás terjeszti; az elmékedés tárgya a lélek, ez vezet a megvilágosodás ál-

lapotához. De a Zen megértéséhez meg kell ismerkednünk a buddhizmus néhány alapfogalmával.

A buddhizmus az ó-ind vallások lélek-vándorlás hitének megújítójaként lépett fel. A brahmanizmus lélek-vándorlás hite az embert kétségbeesítő filozófia rabjává tette. E hit szerint csupán a test halandó, ám az elhunyt lelke — érdemei vagy bűnei szerint — új testbe költözik. Az új test lehet féreg, hal, oroszlán, madár, herceg, király vagy isten teste is. A különböző fokozatokat tehát az életben szerzett érdemek döntenek el, a bűnös alacsonyabb rendben születik újjá, az ére-nyes magasabb rendbe léphet. A meg-

Virággal a hippik-gyűlésen

tisztulás eszköze az önmegtagadás, az aszkézis. A vágyak, a vágyak, a test szükségleteinek megtagadása, a test gyötrése vezet az isteni lét állapota felé. De bármit is tegyünk, az élet-halál-újászületés örök körforgásából nincs menekvés, ez a dolgok megmásíthatatlan rendje. A válás nem kínál kiutat a reménytelenség-ből.

Az i. e. VII. században fellépő buddhizmus reformálta meg a régi hitek megmásíthatatlannak vélt rendjét. Buddha tanai rendkívül bonyolultak, még rövidített ismertetésük is meghaladná e cikk kereteit. Ezért végtelenül leegyszerűsítve foglaljuk össze. Buddha tanai szerint az élet lényege a samsara, a szenvedés. A születés — szenvedés, az élet — szenvedés, a betegség, öregség, halál — mind újabb szenvedés. A szenvedések láncolatából egyetlen út vezet ki: vágyaink teljes megtagadása. A szenvedélyek megtagadásához a dharma, a nyolcágú ösvény vezet. Akik a nyolcágú ösvényt végigjárják, a megvilágosodás állapotába kerülnek. A lét és az újászületések körforgásából a megvilágosodottak kerülhetnek ki, e kiváltságosok kitépik magukat az örök láncolatból, és elérik a nirvánd-t — a lételetlenséget, a nemlétet, a semmit.

A Zen is lényegében a buddhizmus alapvető tanaira épül, de a Buddhává válás, illetve a megvilágosodás lehetőségét bárki számára lehetővé teszi. Ebben az értelemben a Zen demokratikus vallás. A megvilágosodás nem csupán szerzetesek, aszkéták, és néhány kiváltságos gondolkodó jutalma. A tao, az út bárki számára nyitva áll, a tanok nem követelnek különleges vallási és filozófiai ismereteket. Tanítása lehetővé teszi az egyén számára, hogy az elmékedés és önmaga tökéletesítése révén eljusson a teljes egyéni szabadság, a megvilágosodás illúziójához. De a Zen tagadja az aszkézist s az önmegtagadást. Akkor viszont milyen módon juthat el valaki a tökéletesség, a „szabadság” állapotához? Ezt úgyszólván lehetetlen meghatározni.

Már az ó-ind vallások szent könyveiben, az Upanisád-okban megtalálható ez a mondas:

„Elmékedj saját természeteden, és Buddhává leszel.”

A Zen a legteljesebb individualizmus, amennyiben a „megvilágosodás” forrását az egyéni cselekedetekben és az egyéni elmékedésben látja, nem pedig egy mindenre alkalmazható közös receptben. A Zen nem fogad el dogmát, tanításait nem

rögzíti írásban, szent irataik inkább bölcs mondások és anekdoták gyűjteményei, melyekből ki-ki képességei szerint épülhet. A könyv — mondja a Zen — holdra mutató ujj, amelyről csak homályos utmutatás olvasható; a megoldást mindenkinek önmagában kell megtalálnia.

A Zen — a buddhizmushoz hasonlóan — a szegénységet, a nincstelenséget dicsőíti. A buddhista szerzetesek — a buddhizmus első századaiban mindenüket elhagyták, s egyetlen zsákruhában, övvel, csajkával és szűrővel koldulták össze ételmüket. A szűrő arra szolgált, hogy a vizet is átszűrjék, nehogy apró, láthatatlan éleket pusztítsanak el.

Joggal következtethetünk arra, hogy a Zen nyugati terjedésének kettős alapja: a javaktól való elfordulás és a szélsőséges individualizmus, a teljes szabadság hirdetése. A Zen a megvilágosodást meredek hegycsúcsra hasonlítja, melyet a legkülönbözőbb ösvényeken lehet megközelíteni. Ám mindazok, akik már elérték a nirvánt, a megvilágosodás állapotát, nem közölhetik tapasztalataikat, nem adhatják át ismereteiket. Kinek-kinek egyedül kell eljutnia az üdvözülésig. A Zen hívei számára nem valami ünnepléses aktus, vagy esemény jelenti a megvilágosodást, hanem éppen a leghétköznapibb jelenség. Egy fa, virág, szikla megpillantása elegendő a tökéletesség eléréséhez. Az isten — Buddha — tehát mindenütt, mindenkiben jelen van, mindenütt megtalálható.

Ez a világ Lótusz Föld,
És teste Buddha teste...

írta Hakuin, Zen költő a XVII. században. Amikor egy Zen mestert megkérdeztek, mondja meg, melyik az igaz út, a Tao, ő így válaszolt: „Csak haladj tovább...”

A Zen sikerének másik titka a világ javaitól való elfordulás, a meditáció. A magabafordulás filozófiája természetesen alkalmas arra, hogy visszautasítsa a modern tőkés társadalom könyörtelenül túlelvő életmódját. És azt, hogy bárki, bármilyen úton haladhat, az alábbi történetből merítik:

Egy Zen mester meglátja, hogy tanítványa már napok óta merev lótsz-ülésben elmékedik. A mester megszólítja:

— Mit csinálsz?
— Buddha szeretnék lenni!
Erre a mester szó nélkül felemel egy téglát és egy követ dörszölni kezdi.
— Mit csinálsz ezzel a kővel, mester?
— Tükröt csiszolok belőle.
— De hiszen téglából nem lehet tükröt csiszolni.

— Nos, hát éppúgy lótsz-üléssel sem válhat senki Buddhává!

A Zen évszázadok során különleges szépség- és magatartás rítusokat dolgozott ki. A japán virág-kultúra, lakberendező kultúra egyik ösztönzője a Zen. De éppígy a tea-kultusz szertartása is a Zentől származik. A tea ében tart, élénkíti a szellemet, tehát az elmékedés ösztönzője. Egyes amerikai fiatalok az elmékedés, az inspiráció forrását a kábítószerekben, a hírhedt LSD-ben keresik. Az amerikai virágkultusz eredete az, hogy a virág nem csupán a szépség és az ártatlanság jelképe, hanem az agresszivitás hiányának szimbóluma.

Nem kétséges, hogy a Zent nem lehet úgy tekinteni, mint egy nemzedék világnézetét. A Zen modernizált, amerikanizált formáját csak az amerikai ifjúság kis része és néhány nyugat-európai diák és értelmiségi követi. Hatása azonban nem tagadható. És nem kevésbé elgondolkodtató, hogy a nyugati értelmiség és ifjúság egy része a javak birtoklásának tőblyából egy XII. századi vallásfilozófiában keres menedéket. A megoldás ez — igazi problémákra.

Román József

Közös meditáció a San Franciscó-i Zen kolostorban